

Spruthuset i Bengtsarvet. Foto: Torbjörn Nääs

Sollerö brandväsen

BÖRJE SVENSSON

»Elden är lös« har i alla tider varit en fasa! Minns skogsbranden i Västmanland sommaren 2014, brandröken nådde långt upp i Norrland. Den yta som brann, applicerad över Solleröskogen, skulle sträcka sig från sockengränsen vid Ryssa i norr till kommungränsen mot Leksand i syd, söder om Åsen, och från Siljan i öst till Säliträdberget i väst. Vid ogynnsam vind skulle inte ens holmarna inklusive Sollerön undgå vådelden. All enskild skogsmark inklusive Gemensamhetskogen skulle ligga förödd!

Solleröskogen härjades av en stor skogsbrand 1918 vid Fuxandersknallarna. Röken nådde Sollerön. Till fots i väglöst land fick alla som kunde bege sig åstad för att försöka begränsa eldens härjning. Fuxandersknallarna är numera ett skyddat reservat.

Brandskyddet har rötter i medeltiden. Redan under kung Magnus Erikssons tid ca 1350 samlades brandskyddet under en s.k. Landslag. Där förkunnades hårda straff för ovarsamhet och regler att följa.

Om någon bär eld mellan hus ock gårdar gällde att ”var och en svara för sina händers verk”. Skogsbrandskyddet innehöll texter som ”...bär någon eld till skogen, vill röja och bränna rågåker, kol

eller annan bränning, far elden vidare än den bör göra, då skall han kalla på grannarna.”

Som säkerhetsåtgärd placerades smedjor och torkhus på betryggande avstånd från gårdens övriga bebyggelse. Brandsprutan fanns i varje hus i anslutning till eldstaden.

Inne i Sollerö kyrka till vänster under orgelläktaren sitter ett anslag som kungör hur kyrkklockan skulle klämta för att uppmärksamma att eldsvåda brutit ut. Som vägledning slogs olika många slag beroende vilken by som var drabbad. Att hjälpa till med släckning var självklart, vilket följande berättelse vittnar om i memoarerna efter Bror Sollergren (Sarlars Bror 1914-1996).

Eldsvåda i Utanmyra

En dag på vårterminen i 6:e klassen fick vi vara med om något, som senare tiders skolbarn knappast kan föreställa sig. Det var på förmiddagen under en lektion som vi fick se en vuxen person snabbt klättra uppför takstegen på trädgårdssidan. Byrén öppnade genast ett fönster och fick veta, att det var en eldsvåda i Utanmyra. Hur det gick till vet jag inte, men tydligen blev det ett snabbt beslut, att Byrén så fort som möjligt skulle ta oss med till brandplatsen för att hjälpa till med släckningsarbetet. Vi fick gå och springa så mycket vi orkade till den branta backen ner mot Utanmyra, knappt en km. På en gård där, brann det i ett stall, och eldslågorna slog upp genom taket. Brandsprutan från närmaste spruthus – sådana fanns i varje by – var på plats. På Sollerön fanns vid denna tid ännu ingen motorspruta, utan sprutan drevs med handkraft. Det fordrades minst två och för största möjliga sprutkapacitet fyra kraftiga karlar. Vad vi barn fick göra var att stå i en langningskedja och långa fyllda hinkar från brunnen till sprutan och tomma hinkar tillbaka till brunnen. Vi klarade förstås inte detta jobb ensamma. Men alldeles säkert gjorde vi barn en god insats. Alla barn var ju vana att få hjälpa till med vattenhämtning vid gårdsbrunnen och sedan bära en mer eller mindre full hink till stugan. Langning var en annorlunda och mindre tröttande teknik, ty det blev ju en kort vilopaus för armarna från den ena hinken till nästa. Det var förstås

också nödvändigt med en viss reserv, så att en uttröttad kunde få gå ifrån och vila en stund. Jag tror mig minnas, att vattenlangningen fungerade bra och att eldsvådan kom under kontroll ganska fort. I varje fall blev den begränsad till stallet, så att inget närbeläget hus blev antänt. Inte ens stallets timrade väggar var helt nedbrända, kunde vi konstatera, när vi efteråt kunde gå omkring och se på alltihop. Endast ett minne finns kvar – den döda hästen i sitt stall.

Det återstår att förklara, hur Byrén så snabbt kunde besluta att genast avbryta en lektion och skynda till brandplatsen med hela klassen. Vintertid var byarna på Sollerön så gott som avfolkat på karlar, inte endast vuxna utan även unga, ja alltför unga, ner till 15-16 år. Det stora flertalet arbetsföra var på skogsarbete i de stora skogarna väster om Siljan. Kvar på Sollerön var det därför mest kvinnor, barn och åldringar. Under dessa omständigheter var det därför självklart svårt eller rentav omöjligt att få ihop tillräckligt med folk för släckningsarbetet, i all synnerhet som det ju också var en kamp med tiden. Byrén kände förstås till hur det var på Sollerön och kunde snabbt fatta det enda riktiga beslutet att ge sig iväg till brandplatsen så fort som möjligt med hela klassen.

Spruthusen

Av de Spruthus som nämns finns två kvar på Sollerön, ett i Bengtsarvet och ett i Bodarna. Brandsprutan finns kvar i båda. En brandspruta finns även i Bråmåbo. Kulturminnen värda att värda!

I Bodarna samlades byamännen genom muntlig kallelse den 2 februari 1913 hos byföreståndaren Sar Anders Andersson och beslöt att anskaffa en större brandspruta. Genom budkavle kallades till flera sammanträden, där beslutades att rekvirera en större brandspruta hos Handlaren Lois B Larsson och ur den bykassa som finnes ”skall det tagas till betalning så långt det räcker, de närvarande enades att sammanskjuta det resterande belopp”. Sprutan kostade 169:50 och bykassan innehöll 145 kronor. En krona per hushåll erlades. Skräddar Jöns Jönsson erbjöd mark utan ersättningsanspråk där spruthuset står än idag. Till byggnaden beslöts

att köpa bräder till väggar och sedan ”sammanskjuta det öfriga då kassan är ej tillräcklig att anskaffa virke därtill” Sammanställning finns över hur alla levererade virke, spik och takspån för detta behjärtansvärda ändamål.

Vid årsstämma med delägarna i Bodarnas undantag 13 april 1946 beslöts att förse spruthuset med eternittak och utföra övriga nödvändiga reparationer.

Vid kommunalnämndssammanträde den 10 juli 1932 uppdrogs åt ordf A. Hagman att kalla brandkonsulent Landström från Falun att hålla föredrag om brandväsendets ordnande inom kommunen. Efter detta föredrag enades att bilda en frivilligbrandkår, ett femtital hade på utlagda listor antecknat sig villiga att ingå i en sådan kår. Önskan att kommunen ”måtte inköpa en lämplig motorbrandspruta med 1000 meter slangar samt att ute i byarna ordnades med lämpliga vattenbehållare”. Till första brandkårschef valdes fjärdingsman Mats Anders Nilsson följd av landsfiskal Holger Haugard, Bus Oskar Jönsson, Gustav Nordahl och BråmÅ Anders Olsson fram till att avtal med Mora Köpings brandkår upprättats 1959 som övertar släckningsansvaret med undantag för skogsbrandsskyddet.

Inom denna tidsperiod 1932-59 verkade en borgarbrandkår om tjugo man, en brandchef och en vice brandchef. Brandchefens

F.d. brandsationen. Foto: Torbjörn Nääs

arvode var 50 kronor per år och först 1946 när arvodet uppnått 600 kronor erhöll den 15 man stora Borgarbrandkåren, 50 kronor per man och år. Första brandbilen och en motorbrandspruta med 1000 minutlitrer vid 9 kg tryck plus diverse tillbehör införskaffades 1935. Brandstationen byggdes och fick byggas om 1948 när en ny brandbil med frontpump införskaffades.

Brandbassänger i byarna byggdes och finansierades av Bysamfälligheterna och med statsbidrag.

Byggnadsnämnden övertog brandförsvarets uppgifter vilket innebar att ha en reservbrandstyrka, ordna snöskottning till branddammarna samt se till att materielen på brandstationen var funktionsduglig, bland annat för skogsbrandssläckning.

Skogsbrandsskyddet organiserades genom en skogsbrandsfogde som hade att sätta beredskapsmännen på fötter när larmet gick. Från 30-talet till slutet av 50-talet fungerade det sommartid bemannade brandtornet på Säliträdberget som övervakare med telefonledning till Kättbo. Brandflyget övertog bevakningen och larmtelefon på Sollerön var Arne Nordahls bensinstation som hade att larma brandchef eller skogsbrandsfogde.

Sollerö brandväsende är numera historia, brandstationen med sitt torn där slangar hängdes upp för torkning har fått annan användning.

Mora räddningstjänst rycker nu ut på alla bränder efter larm till 112. Alla mellan 18 och 65 är vid behov skyldiga att hjälpa till när elden är lös, vilket drabbade undertecknad den 4 juli 2008. Då fanns ingen ljuvligare musik än brandkårssirenerna från kyrkbacken som förkunnade att hjälpen var nära – men det är en annan historia.

Förutom »Sarlars Brors« memoarer har Mikael Eriksson på sockenkontoret bidragit med uppgifter som skulle räcka till en hel Sool-Öen!

Sarlars Börje Svensson